

Uloga ujedinjene Nemačke u Srednjoj Evropi

ZLATOMIR POPOVIĆ

U svom referatu nastojao sam da povežem neke činjenice od političke važnosti, a ne da ih obrazlažem, jer ih pretpostavljam poznatim. Tamo gde mi se činilo da su manje poznate, trudio sam se da ih objasnim, kao na primeru socijalnog tržišta i njegove geneze.

1. Nije me interesovalo da pokažem da je socijalni model SRN zasnovan na socijalnom učenju katoličke crkve, nego da skrenem pažnju na spoljnopolitički značaj tog fenomena za Srednju Evropu u kojoj se posle propasti socijalizma formiraju hrišćansko-demokratske partije kao stožeri političkog okupljanja.
2. Drugi deo referata konstatuje opasnost dezintegracije privrede i društva u zemljama Srednje Evrope u slučaju uvođenja slobodnog tržišta. Glavni dobitnici takve politike bili bi domaći šverceri i strani kapital.
3. Treći deo odnosi se na politiku Amerike prema Evropi posle hladnog rata. Amerika je danas vojno i politički sila bez takmaca, ali je ekonomski dosta iscrpljena te nije u stanju da u današnje vreme, koje karakteriše primat ekonomije nad politikom, većim delom sama ubira plodove svoje dosadašnje politike.
4. U četvrtom delu postavljam pitanje nemačkog državnog identiteta. Da li Nemačka posle ujedinjenja predstavlja novu državu ili samo proširenje SRN, kako se zvanično sugeriše.

Katolička crkva predstavlja danas jednu od najznačajnijih internacionalnih institucija. Iako je dosta oslabila u verskom smislu, što je razumljivo za jednu religioznu instituciju u nereligiozno doba, njena sekularna strana i dalje je dosta jaka. Tu spada njeno zalaganje za predškolski odgoj dece, rad po bolnicama, staračkim domovima itd. Širom sveta ona poseduje milione radnih mesta, od kojih samo u bivšoj SRN oko 1,2 miliona, čime je posle države najveći poslodavac. Već više od sto godina nju interesuju mehanizmi socijalne integracije vezani za industrijsko društvo, te je do sada na sve značajnije transformacione procese kroz koje su prolazila evropska društva nudila svoj alternativni model.

Po njemu slobodno tržište treba biti zamenjeno socijalnim tržištem. Ono se odlikuje institucionalizovanom saradnjom između predstavnika rada i kapitala. Jednom godišnje oni se sreću da bi se u skladu sa razvojem nacionalne privrede dogovorili o visini minimuma plate za pojedine vrste poslova. U slučaju teškoće oko nagodbe, da bi se izbegli štrajkovi i sprečilo politizovanje socijalnih problema, predviđena je posrednička uloga države.

Dok na slobodnom tržištu visinu plate određuju ponuda i potražnja, na socijalnom tržištu ona je fiksirana ugovorom.

Neobično brzi razvoj urbanizacije i industrijalizacije koji je zahvatio društvo Zapadne Evrope u prošlom veku praćen je bio dubokim izmenama socijalne strukture i upadljivo brzim porastom posebne socijalne grupe zvane radništvo. Ono je predstavljalo veliki socijalni, kulturni i politički izazov vremena te je 1891. godine Papa Leo XIII zauzeo stav crkve po tom pitanju. Njegova enciklika *Rerum novarum* govori o položaju radničke klase. Radnička klasa je politički pojam koji je socijalistička teorija pripisivala radništvu. Papa se služi tim pojmom.

1940. godine Papa Pije XII objavio je encikliku *Quadragesimo Anno* (četrdesete godine) u kojoj se zalaže za socijalnu obnovu. Socijalna obnova je Musolinijevom

korporativnom državom defakto bila u Italiji izvršena, privredni model postojao je u nacionalno-socijalističkoj Nemačkoj. Hitlerova Nemačka dovršila je socijalnu integraciju radništva u društvo dajući im iste pravne i socijalne povlastice koje su imali i službenici.

1961. godine enciklika Pape Jovana XXIII govori o socijalnom progresu. To je vreme završene rekonstrukcije posleratne ekonomije, kada su i drugi tražili alternativu po istom pitanju.

1989. Papa Pavle II u enciklici *Laborem exercens* zalaže se za humanizaciju rada (u to vreme traži se alternativa za rad na pokretnoj traci).

1991. Papa Jovan-Pavle II, dve godine po završetku hladnog rata, a u čast stogodišnjice od objavljivanja prve enciklike, objavio je model nove Evrope za koji se zalaže katolička crkva. U njemu se odbacuju i državni socijalizam i američki ekonomski liberalizam kao sistemi u kojima dominira "krnja ideologija".

Zemlja u kojoj danas postoji socijalno tržište na principu katoličkog socijalnog učenja je Savezna Republika Nemačka. Ono se pokazalo kao neobično uspešan model u konkurenciji kako protiv socijalno-integrativne snage realnog socijalizma, tako isto i protiv ekonomske efikasnosti anglosaksonskog ekonomskog liberalizma.

Ovakav model prihvatilo je društvo SRN koje je velikovećinski katoličko, urbano, liberalno, zapadnoevropski orijentisano posle sloma nacističke Nemačke.

Skrenuo sam pažnju na ovaj fenomen u vezi sa katoličkom crkvom i njenim socijalnim učenjem zato što su se u svim zemljama bivše socijalističke Evrope posle završetka hladnog rata formirale partije katoličkog centra kao vodeće snage političkog i socijalnog okupljanja. Ta pojava pruža izvanrednu dispoziciju za prihvatanje nemačkog modela kao i za ovladavanje nemačke ekonomije celim tim prostorom, a to znači do formiranja Srednje Evrope.

Srednja Evropa nalazila se u prošlosti uklještena između protestantske Pruske i pravoslavne Rusije koje joj nisu bile prijateljski raspoložene. Osim toga i u Rusiji kao i Pruskoj religija je bila državni, u politiku uključeni faktor. Tako je katolicizam Srednje Evrope pogotovo u 19-om veku u vreme širenja nacionalizma težio razbijanju austrougarske monarhije time što je od njenih posebnih naroda stvarao posebne nacije sa ciljem stvaranja nacionalnih država. Nasuprot ovoj pojavi, katolicizam je imao suprotno dejstvo. U funkciji zaštitnika od spoljnje opasnosti držao ih je na okupu. Isto tako obraćajući se Hrvatima, Poljacima, Slovacima, Mađarima itd. kao hrišćanima, on ih je zbližavao. Na toj ravni stoje u skladu njegova duhovna i sekularna strana. Međutim, obraćajući se pomenutim narodima kao kolektivnim entitetima formiranim u nacije, on je uticao na njihovo nacionalno sazrevanje sa jednom posebnom odlikom koja se sastoji u isprepletanosti nacije i vere odnosno racionalnog i iracionalnog, što često dovodi do nekontrolisanih afekata u političkim postupcima.

Međutim, za taj prostor tipična je i druga osobina: njegov nacionalizam ima korena u nemačkoj nacionalnoj romantici, što takođe stvara posebno izraženu spremnost za primanje nemačkog uticaja.

Posle Drugog svetskog rata ekonomski razvoj pokazao je dobre rezultate u zemljama u kojima je ključna ekonomija znatnim delom bila u državnim rukama (Francuska, Austrija, Nemačka). Javni sektor, samim tim što je kontrolisan, u stanju je bolje da zastupa opšti interes od privatnog. Međutim, uprkos tome što je u zemljama bivše socijalističke Evrope nerešeno pitanje efikasne akumulacije kapitala, umesto da se ono rešava vrši se radikalna privatizacija bivšeg socijalističkog sektora - što će reći državne svojine. Ovo liči na zamenu teza i postavlja se pitanje zašto se

ona čini. Postoje dva glavna razloga: politički i ekonomski. Politički se želi postići uništenje ekonomskih struktura koje su bile nosioci političke moći, komunističke partije, a ekonomski se želi postići prestrukturisanje privrede u smislu tržišne ekonomije. Tako mnoga državna preduzeća od opšteg značaja za nacionalnu privredu postaju žrtve političkog rezona i ekonomske nepromišljenosti.

Verovatno da se ulaganje stranog kapitala u nekoj od zemalja bivše Istočne Evrope može očekivati prvenstveno tamo gde je izvršena svojinska transformacija i gde postoji pravna sigurnost. Pošto strani ulagači prvenstveno imaju pred očima svoj interes, to zemlja u koju se ulaže praktično može da bira dva ekonomska modela: liberalno ili socijalno tržište.

Strani kapital zainteresovan za inostrano ulaganje ima više simpatije za liberalno tržište, jer na njemu može jeftinije kupiti radnu snagu. Sloboda koju uživa investicioni kapital razvijene zemlje nije recipročnog karaktera. Manje razvijena zemlja ima pravo ulaganja u razvijenu ali nema ekonomske mogućnosti i tako se sa istim pravima a različitim stvarnim mogućnostima legitimise jednosmerni tok.

SAD kao konkurent Nemačke u Srednjoj Evropi

Vidni rezultat Prvog svetskog rata čini potiskivanje Nemačke kao svetske sile u drugi plan. Preko okeana, daleko od evropskih zbivanja mirno je stasavala Amerika u svetsku silu i kada se posle rata iznenada kao takva pojavila niko nije sumnjao u njenu snagu, nego u sposobnost jedne tako mlade nacije da vodi svetsku politiku. Pokazalo se, međutim, da je takva sumnja neosnovana.

1918. ona se svetu predstavila sa dva jasno formulisana programa od globalnog svetskog značaja.

To su bili Dawes plan ekonomske obnove Evrope i Liga naroda. Dawesov plan naročito se zalagao za ekonomsku obnovu Nemačke. Time je američka politika pokazala da se ne povodi resantimanom, da odbacuje kažnjavanje Nemačke zbog njene politike koja je dovela do izbijanja rata, nego joj nudi pomoć sa ciljem mirnog rešenja problema koji su doveli do rata, a koji ratom ne mogu biti rešeni. Kao mehanizam za političko rešavanje globalnih problema putem dogovora Amerika je ponudila Ligu naroda - jedno demokratsko telo koje funkcioniše slično parlamentu.

Duboka kriza svetske ekonomije i finansijskog sistema dovela je 1929/30. do propasti mnogih važnih američkih i evropskih banaka i učinila kraj politike zajmova. Priprema nacističke Nemačke za rat i njeno istupanje iz Lige naroda doveli su do rasformiranja ove organizacije.

1945. Amerika je ponovo prisutna u Evropi sa izvesnom modifikacijom svog prvog plana. Na mesto Dawesovog plana stupa Maršalov plan, koji takođe stavlja na prvo mesto ekonomskopolitičku restauraciju nemačke privrede i društvenog sistema, dok su na mesto Lige naroda stupile Ujedinjene nacije.

1989. posle završetka Trećeg svetskog rata koji je imao formu hladnog rata, te nije uništavao ljudske živote nego ogromne resurse nacionalne privrede, Ujedinjene nacije nastavile su sa kontinuitetom postojanja, dok za razliku od dva prethodna posleratna perioda nedostaje projekat ekonomske obnove bivšeg socijalističkog bloka.

Iako je u vojno-političkom pogledu Amerika posle hladnog rata postala globalna sila bez takmaca, ona je do te mere ekonomski iznurena da nije u stanju da igra paralelno sa političkom i svoju ekonomsku ulogu. Slabost njene snage leži u tome što je ta pobeda došla upravo u vreme preobražaja konstelacije moći, naime primata ekonomije nad politikom. U tom problemu leži trenutna slabost američke snage.

Iako SR Nemačka posle ujedinjenja daje 120-140 milijardi maraka na integraciju bivše Istočne Nemačke u svoj državno-politički i ekonomski sistem, ipak joj preostaje dovoljno kapitala da ulaže u bivšu socijalističku Evropu više nego što to čine Amerika i EZ.

Nemačka posle ujedinjenja

Na kraju postavlja se pitanje o karakteru SRN posle ujedinjenja. Zvanično se insistira na predstavi da je reč o kvantitativnom proširenju SRN.

Međutim, ni predstava o suštinski novoj državi, odnosno o nastajanju nove Nemačke koja predstavlja produžetak tzv. Nemačkog Carstva, takođe nije neosnovana.

- Činjenica je da je SRN pomerila svoju granicu daleko prema Istoku i da se graniči sa Poljskom i Češkom,
- da je stekla puni suverenitet, koji joj je ranije bio uskraćen,
- da je posle propasti Sovjetskog Saveza kao faktora istočnoevropskog poretka i reda, nolens volens, stavljena u situaciju da utiče na formiranje novog reda i poretka.
- Isto tako činjenica je da joj je za ulogu regionalne sile potrebno naoružavanje i da neće moći još dugo biti apstinentna u tom pogledu.

Najbitnije od svega navedenog čini mi se pravno pitanje.

Posle završetka Drugog svetskog rata odnosno sloma "Trećeg Rajha" pobednička koalicija koju su činile Amerika, SSSR, Francuska i Engleska, nije sklopila mirovni ugovor s Nemačkim Carstvom, što znači da je za sve vreme hladnog rata u njoj važio okupacioni status. Zato je i u Zapadnoj i u Istočnoj Nemačkoj odnos prema Carstvu važio za tabuizirano pitanje.

Posle završetka hladnog rata dolazi do ujedinjenja dveju nemačkih država bez sklapanja mirovnog ugovora sa ujedinjenom Nemačkom, što će između ostalog reći bez obnove Carstva ali i bez obaveza ujedinjene Nemačke prema ratnoj šteti učinjenoj od strane Trećeg Carstva. Umesto mirovnog ugovora primenjuje se zagonetna Genscherova formula 4+2, što znači ugovor između četiri pobedničke sile i vlada dveju nemačkih država.

Iz navedenih činjenica dobijam utisak da je način nemačkog ujedinjenja vršen u skladu sa svešću o predstojećim zadacima Nemačke. Ona ne bi mogla sebi da dopusti vođenje aktivne spoljnje politike bez unutrašnje stabilnosti. Zato je data prednost ekonomsko-političkoj integraciji uz prečutnu objavu rata svim političkim i administrativnim strukturama i svim faktorima koji bi u slučaju nezadovoljstva trenutnom situacijom, razočarenja ili ekonomskim nezadovoljstvom vodili formiranju novog političkog pokreta zasnovanog na posebnosti istorijske ili političke tradicije. Zato je bivša Istočna Nemačka posle ujedinjenja podeljena na pet federalnih delova. Oni su u prošlosti bili nemačke kneževine. Svaka od federalnih jedinica ima posebne zakone koji stoje u skladu sa saveznim zakonima. Na čelu federalnih vlada ne nalaze se političari - kako bi se očekivalo - koji su živeli na toj teritoriji, sa tim narodom i delili sa njim zajedničku sudbinu, nego političari koji su poput guvernera, poslani iz Bona da tamo vladaju. Jedino u oblasti Brandenburg na čelu vlade je g. Manfred Stolpe, čovek iz Istočne Nemačke.